

ZWART-WIT-GRIJS

Een familievoorstelling

door

ROGER VANHOECK

TONEELFONDS J. JANSSENS B.V.
Korte St. Annastraat 19 – 2000 ANTWERPEN
Tel: 0 33 66 44 00
E-mail: info@toneelfonds.be
Website: www.toneelfonds.be

VOORWAARDEN

Alle amateurverenigingen die het stuk: **ZWART-WIT-GRIJS** gaan opvoeren, dienen in alle programmaboekjes, posters, advertenties, Facebook en eventuele andere publicaties de volledige titel(s) en naam van de oorspronkelijke auteur: **ROGER VANHOECK** te vermelden.

De naam van de auteur moet verschijnen op een aparte regel, waar geen andere naam wordt genoemd.

Direct daarop volgend de titel van het stuk.

De naam van de auteur mag niet minder groot zijn dan 50% van de lettergrootte van de titel.

U dient tevens te vermelden dat u deze opvoering mag geven met speciale toestemming van Toneelfonds J. Janssens bv.

Wettelijk depot D/2021/0220/023

ISBN 9789038516165

© 2022 Toneelfonds J. Janssens bvba

www.toneelfonds.be

info@toneelfonds.be

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, verfilming, video opname, internet vertoning (YouTube e.d.) of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TONEELFONDS JANSSENS te Antwerpen.

Het is niet toegestaan de tekst te wijzigen en/of te bewerken zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van TONEELFONDS JANSSENS te Antwerpen.

S.A.B.A.M.

Aarlenstraat 75-77

1040 Brussel

www.sabam.be

Na aankoop van het verplicht aantal boekjes krijgt men van de uitgever een aanvraagformulier dat, degelijk ingevuld, minstens vier weken de opvoeringen) naar S.A.B.A.M. moet worden gestuurd.

Men is volgens de Auteurswet strafbaar als men gebruik maakt van

gekregen, gehuurde, geleende of gekopieerde boekjes.
Wanneer men niet voldoet aan de hier opgesomde voorwaarden, worden de geldende opvoeringsrechten met 100% verhoogd.

Auteursrechten betekenen het honorarium (loon!) voor de auteur van wiens werk door u gebruik wordt gemaakt!

Auteursrechten moeten betaald worden voor elke voorstelling, dus ook voor try-outs, voorstellingen in/voor zorginstellingen, scholen e.d.

Aanvraag vergunning tot opvoering en Her-opvoering:

1. Aankoop van minimaal 13 tekstboekjes bij de uitgever.
2. Aanvraag en betaling opvoeringsrechten

Opvoeringen zonder vergunning zijn niet toegestaan en strafbaar op grond van de Auteurswet 1912. Zij worden gerechtelijk vervolgd, Lees de voorwaarden op www.sabam.be.

Algemene voorwaarden zie www.toneelfonds.be.

Het is verboden gebruik te maken van gekregen, geleende, gehuurde of van anderen dan de uitgever gekochte tekstboekjes.

Voor Nederland wende men zich tot:

Stichting Bredero Auteursrechtenbureau
Valeriaanstraat 13
1562 RP Krommenie
www.stichtingbredero.nl

PERSONAGES

(13 spelers + figuratie)

MATS DE RANTER, hoofdpersonage, 16 jaar:

JOKE, het vriendinnetje van Mats:

JAN DE VALK, verdachte van de overval:

OPA/CHAREL DE RANTER, oude, terminaal zieke man. Op een andere plaats/tijd in het verhaal lid van het verzet:

BELLEMAN / VELDWACHTER:

JEFKE, een simpele jongen die dikwijls nagels met koppen slaat:

LOWIE VERPLANCKE, vader van Jeanne:

JEANNE VERPLANCKE, dochter van Lowie Verplancke:

HORST, Duits soldaat, ingekwartierd bij Jeanne Verplancke:

ROSSE, leider van de verzetsgroep:

FRANS, lid van de verzetsgroep:

DIS, lid van de verzetsgroep:

TUUR, zoon van de Rosse:

Afhankelijk van de mogelijkheden, kunnen nog een aantal personages worden geschrapd of vervangen. Daarentegen kunnen ook een hele trits figuranten worden toegevoegd in diverse scènes. Ze kunnen ook worden vervangen door filmscènes. In geval gebruik kan worden gemaakt van live muziek kunnen ook de leden van het koor of het orkest als figuratie fungeren.

DECOR

Doordat het verhaal zich afspeelt op diverse locaties en in verschillende tijden komen er veel scènewissels voor in het stuk. Het wordt voor de regie een uitdaging om dit op een vlotte manier te realiseren. We denken hierbij aan zetstukken die al dan niet vooraf op de scène worden geplaatst en vlot kunnen worden geschakeld. Ook de belichting, geprojecteerde lichtbalken, andere projecties, muziekfragmenten (live of via dragers) kunnen uiteraard meehelpen. En wat gedacht van een minimale, zelf minimalistische decorsetting? Dit is een optie voor wie niet over de nodige faciliteiten voor licht, klank en projectie beschikt.

DE TAAL

Het gebruik van de jij of de gij-vorm zou ik laten afhangen van de persoon die aan het woord is. Alle personages uit het verleden zou ik de Vlaamse gij- vorm laten hanteren. De jongere mensen zijn meer vertrouwt met de jij- vorm. In de tekst gebruik ik ze door elkaar. Uiteindelijk blijft dit de keuze van de regisseur.

Hetzelfde geldt voor het gebruik van dialect of algemeen Nederlands.

Eerste tafereel

(De zestienjarige Mats staat weggedoken achter een boom of een muur. Zijn aandacht gaat naar iets wat verderop gebeurt. De belichting moet een geheimzinnige, dreigende situatie suggereren. Een streepje muziek dit verder benadrukken. (live of via drager) We horen geluiden van aankomende en vertrekkende treinen, open en dicht zuchtende deuren, een fluitsignaal. Doe er nog enkele straatgeluiden bij (auto, brommer, heen en weer lopende mensen) om de suggestie van een stationsomgeving compleet te maken. Dan verschijnt een meisje, een kleurlinge, in beeld. (Belichting zwenkt van Mats naar meisje) Even verder staat ze stil en buigt zich voorover over haar fiets. Blijkbaar een lekke band. Een kerel loopt er naartoe en spreekt haar aan. Belichting neemt Mats voor een fractie weer in beeld.)

MATS: *(Gelooft niet wat hij ziet) Jan De Valk! Wat doet die hier?*

(Licht onmiddellijk weer terug naar het andere tafereel. Het meisje wijst naar haar fiets. Jan De Valk buigt zich voorover. Op dat moment springt een tweede kerel tevoorschijn. Hij draagt een dikke sjaal rond de hals en over mond en neus. Hij rent naar het tweetal en probeert de handtas van het meisje los te rukken. Het meisje verzet zich, er ontstaat een gevecht.)

OVERVALLER: *(krijst opgewonden) Zwarte trut!*

(De overvaller geeft het meisje een harde klap tegen haar hoofd, ze slaakt een kreet, valt voorover en blijft bewegingloos liggen. De overvaller slaat op de vlucht (mét de tas) en passeert voorbij de schuilplaats van Mats. Mats weer even in een spotje. In zijn ogen blinken verbazing en angst. Jan De Valk rent de overvaller achterna. Twee tellen later staat hij oog in oog met Mats.)

JAN: *(schrikt) Jij, hier! Wat doe jij hier, verdomme! (Hij herstelt zich snel) Waarom heb je die kerel niet tegen gehouden?*

(Mats is te erg uit zijn lood geslagen om te reageren. De belichting zwaait terug naar het slachtoffer. Ondertussen staan er al enkele mensen rond. Iemand belt de hulpdiensten. Jan De Valk komt hijgend in hun midden staan.)

(nahijgend) De smeerlap is er vandoor.

(Licht uit.)

(We horen sirenes van een ambulance die aankomt en weer weggrijdt, open – en dichtklappende portieken.)

Tweede tafereel

(Er wordt een krant (kan bijvoorbeeld ook een rolkrant zijn) geprojecteerd. Vette koppen trekken de aandacht. 'Kleurlinge neergeslagen aan het station. Overval? Racistische aanslag? Afrekening in het drugsmilieu? De politie zoekt getuigen.' Het beeld blijft enkele seconden staan, floept uit en weer aan.)

Derde tafereel

(Hier de speelplaats van school suggereren, misschien fietsenstalling. Jan, Lies en Mats bespreken de overval.)

LIES: *(ongelovig)* Ken jij dat meisje, Jan?

JAN: *(beetje nijdig)* Hoe dan? Waarom? Ik heb haar nooit gezien. Het was een zwarte.

JOKE: *(verrast en verontwaardigd)* Wat heeft die kleur daar nu mee te maken?

JAN: *(sussend)* Niks! Ik wil enkel zeggen dat ik haar niet ken. Als het iemand van hier was geweest, was de kans groter dat ik haar had herkend. Ze had een probleem met haar fiets. En ik wilde haar helpen. Toen kwam die kerel afgerend. Dat is alles!

JOKE: En die kende je ook, niet?

JAN: *(spottend)* Dan was het rap opgelost. En daarbij, die gast was gemaskerd met een sjaal voor zijn gezicht.

LIES: *(aarzelend, vragend)* Je had hem kunnen tegenhouden?

JAN: *(maakt zich wat boos)* Zeg, is dat hier een soort kruisverhoor of wat? Waarom vragen jullie niks aan Mats? Die was daar ook. Heb jij die kerel herkend, Mats?

(Joke en Lies kijken Mats vragend aan.)

MATS: *(aarzelt)* Niet echt, neen. Zijn stem kwam me wel bekend voor. Allee, 'k wil zeggen dat ik precies al eens eerder had gehoord. Maar

vraag me niet om daar een naam op te plakken.

(Bij het horen van de opmerking over de stem van de overvaller, moet Jan een beetje onwennig doen, een wat verveelde indruk geven.)

JOKE: *(vol ongeloof)* Zouden ze dat meisje echt overvallen hebben omdat ze een zwarte is? Dat kan toch niet.

LIES: Dat maakt niet uit. Ze ligt in de kliniek. Hopelijk is ze vlug hersteld.

JOKE: *(bezorgd)* Hoe? Dat maakt niet uit? Ik vind dat juist wel belangrijk. Als er echt racisme in 't spel is, gaan alle kleurlingen en ook de vluchtelingen zich hier onveilig voelen.

JAN: *(nogal agressief)* Dan hadden ze maar niet moeten komen.

JOKE: Wat zeg jij nu? Ben jij nu ook al een racist geworden? Jij hebt makkelijk praten. Jij hebt nooit honger gekend, hé, jij bent nooit bedreigd.

JAN: *(honend)* Ik kan me niet bezighouden met de miserie van de hele wereld.

JOKE: Je kunt tenminste een beetje meevoelen.

(Jan maakt een wegwerpgebaar met de arm en gaat er vandoor. De anderen blijven wat bedremmeld achter.)

LIES: Soms is die Jan toch een rare, je weet nooit wat je aan hem hebt.
(Er klinkt een vaag instemmend gemompel.)

(Licht uit)

Vierde tafereel

(We bevinden ons in de eenvoudige woning van opa: zetel, één kast in de hoek, kolenkachel, ouderwetse teevee en radio, voorraadkast, schilderij, gootsteen, waterkraan, tafel en twee stoelen. Opa zit op een stoel achter de tafel, steekt zijn voeten uit naar de kachel en kijkt schuinweg naar de teevee. Voor hem op de tafel staat een bord met zijn bijna onaangeroerd middageten. Kleinzoon Mats komt de kamer binnen.)

MATS: *(gemaakt luchtig, wat overdreven)* Hoi vava, ik heb tabak mee. Hier zie... *(Geeft pakje tabak aan opa.)*

OPA: *(mat, zuchtend)* Goed jongen, geef maar. Hoeveel is 't?

MATS: Niks. Cadeautje van ons mama.

OPA: *(kijkt verbaasd op. grijnzend)* Niks? Cadeau? Tabak? Zijt ge wel zeker? Ons Greet vindt roken vergif.

MATS: *(snel)* Dat is juist ook. Ons ma heeft gelijk, van roken krijg je kanker.

OPA: *(haalt de schouders op, wil wat zeggen, houdt zich in en begint een sigaret te rollen)* Ja, dat zeggen ze. Maar het is toch te laat, jongen. *(zucht, mijmert)* Veel te laat.

(Opa likt het vloeitje, plakt de sigaret dicht, zoekt lucifers en steekt de sigaret op. De rook prikkelt zijn longen. Opa hoest. Ook Mats moet hoesten. Opa bast zijn longen bijna uit. Hij loopt naar de gootsteen en spuwt. Mats is hem gevolgd, legt een arm over opa's schouders en schrikt zichtbaar.)

MATS: *(verschrikt roepend)* Bloed, vava! Ge spuwt bloed! Hoe komt dat nu? Ik roep de dokter?

OPA: *(geërgerd)* Bloed? Bloed! Niks bloed. Voor je binnenkwam, heb ik net een brokje chocola gegeten.

MATS: *(beetje spottend, ongelovig.)* Chocola?

(Opa spoelt de fluimen snel weg met water en gaat weer zitten op zijn gebruikelijke plekje. Mats werpt een achterdochtige blik op de gootsteen en wijst dan naar het onaangeroerde eten op de tafel)

Je hebt niks gegeten van je middagmaal! Lust je het niet? Is het niet lekker?

OPA: *(maakt wegwerpgebaar met de hand)* Het smaakt me niet, jongen.

MATS: Je moet eten, opa. Je wordt zo mager als een houtje.

OPA: *(luchtig, grijnzend)* Hoe dunner de twijg, hoe moeilijker hij te breken is.

(Opa laat een stilte vallen voor hij verder gaat, trekt het bord met eten dichterbij en duwt het weer weg.)

Vroeger kon ik eten als een wolf, jong. Vijf, zes boterhammen met een paar lappen spek. Geen enkel probleem. Nu heb ik er na twee beten genoeg van.

(Opa grijpt weer naar de sigaret op de rand van de asbak)

Gelukkig kan ik nog roken.

(Mats laat een afkeurend gegrom horen. Weer krijgt opa een rochelende hoestbui, hij wordt helemaal rood en hapt naar lucht. Mats komt verschrikt achter hem staan. Opa wuift hem weg.)

(hoestend) Het gaat wel.

(Opa spuwt in zijn zakdoek, steekt hem snel weer weg, gaat weer zitten en leunt opnieuw op zijn elleboog.)

Vertel me liever eens iets over school. Hoe gaat het? Nog wat interessants gedaan?

MATS: *(is opgelucht dat hij van onderwerp kan veranderen. Het is toch duidelijk dat opa niet wil praten over die ziekelijke hoest.)* Morgen gaan we op studiereis.

OPA: *(vol interesse)* Echt? Leuk! Waar gaat ge naartoe?

MATS: Ieper. De Menenpoort. De dodengang in Diksmuide.

OPA: *(knikt ijverig)* De eerste wereldoorlog. De Grote Oorlog. Onze va was veertien toen die oorlog uitbrak. Zo oud als gij nu.

MATS: *(protesteert)* Ik ben zestien, opa.

OPA: *(wuipt zijn bezwaar weg)* Dat heeft toch geen belang, jongen. Wat betekenen twee jaar in een mensenleven? Niks! Oeps en 't is weg! Vandaag wilt ge graag ouder zijn, de wereld van de volwassenen lokt je. Weet ge, ge gelooft me niet, hé, maar er komt een dag dat je liever niet meer verjaart, dat ge zou willen blijven zoals ge zijt.

MATS: Dat kan niet, opa.

OPA: *(diep zuchtend)* Nee, dat kan niet.

(Er valt een korte stilte. Mats wil wat zeggen, maar doet het niet. Opa grijpt weer naar zijn sigaret, steekt ze in zijn mond maar steekt ze niet aan.)

Oorlog! Zwijg me ervan. Ik heb genoeg meegemaakt. Miserie, allemaal miserie. En waarom? Er zijn nooit winnaars in een oorlog, enkel verliezers. Waanzin! Het is goed dat ge ginder eens ter plekke gaat kijken, daar aan de IJzer. Bezoekt ge ook het oorlogsmuseum in Ieper?

MATS: Zeker. En binnenkort brengen we ook een bezoek aan het fort van Liezele.

(Opa kijkt Mats verwonderd en deels ook geschrokken aan)

OPA: *(mijmert)* Ook daar zijn foute dingen gebeurd.

Vijfde tafereel

(Het regent pijpenstelen. Jan De Valk en Mats staan, met de fiets aan de hand onder een afdak. (idem tafereel 3))

JAN: *(speels, een tikkeltje spottend)* Hoe was het in de kliniek, Mats? Leeft ze nog?

MATS: *(misnoegd)* Je moet daar niet mee lachen. Polly is er echt erg aan toe. Ze mag nog geen bezoek ontvangen.

JAN: *(nog altijd spottend)* Ha, Polly. Heet ze zo? Mooie naam, beetje vreemd, maar toch. Dat komt wel in orde met die meid. Die negers, *(doet gemaakt verontschuldigend)* heu sorry, die zwarten, zijn een sterk ras.

MATS: *(nu echt kwaad)* Kun jij nu echt nooit op een normale manier over anderskleurige mensen spreken?

JAN: *(sussend)* Maak je niet druk, man. Het was maar een grapje.

MATS: *(knorrig)* Dat is helemaal niet grappig! En daarbij, ook grapjes kunnen kwetsen. Waarom ging jij trouwens niet mee op bezoek?

JAN: *(tikkeltje kwaad)* Ik ben niet onnozel, hé! Denk je dat ik niet voel dat ze achter mijn rug praten, dat ze mij verdenken dat ik iets te maken heb met die overval?

MATS: Door thuis te blijven of door weg te lopen, maak je je nu nog meer verdacht.

JAN: *(wappert de bemerking van Jan met een handje weg)* Kan me niet schelen. Ze kunnen allemaal de pot op. Waarom zou ik er iets mee te maken hebben en jij niet? Jij was ook in de buurt.

MATS: Per ongeluk, ik was op weg naar het station.

JAN: *(kwaad)* En ik was daar speciaal om een onbekende gast te helpen dat kind in de kliniek te kloppen. Is het dat wat je bedoelt? Jij kende die gast toch ook niet. Of wel? Weet jij meer dan ik? *(erg geïnteresseerd)* Heb je die overvaller echt niet herkend? En zijn stem? Waaraan deed die je denken? Weet je het nog altijd niet?

MATS: Ik blijf daarover piekeren. Ik ben er zeker van dat ik ze ooit eerder hoorde, maar kan ze nog altijd niet thuisbrengen.

JAN: *(lacherig, spottend)* Weet het me te zeggen als je je het herinnert.

(Mats antwoordt niet. Het is wat minder fel beginnen regenen. Hij maakt aanstalten om door te gaan. Jan houdt hem tegen.)

Hoe is het met Joke? Lekker stuk is dat. Jullie zijn toch op elkaar hé.

(Mats haalt verveeld de schouders op en maakt een afwijzend gebaar. Jan lacht hem vierkant uit.)

Als je haar beu bent, laat het dan maar weten. Ik zie die ook wel zitten. Knappe griet. *(Klakt met de tong.)*

Als u het hele stuk wilt lezen dan kunt u via www.toneelfonds.be de tekst bestellen en toevoegen aan uw zichtzending.

Voor advies of vragen helpen wij u graag.

 bestellen@toneelfonds.be

 03 3664400

**TONEEL
FONDS** **ANSSSENS**
Voor de juiste keuze